

SVERIGES RUNINSKRIFTER

UTGIFNA AF

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

FÖRSTA BANDET

ÖLANDS RUNINSKRIFTER

GRANSKADE OCH TOLKADE

AF

SVEN SÖDERBERG OCH ERIK BRATE

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1900—1906

[111410]

5. Borgby, Mörbylånga socken.

Pl. VI. Fig. 5.

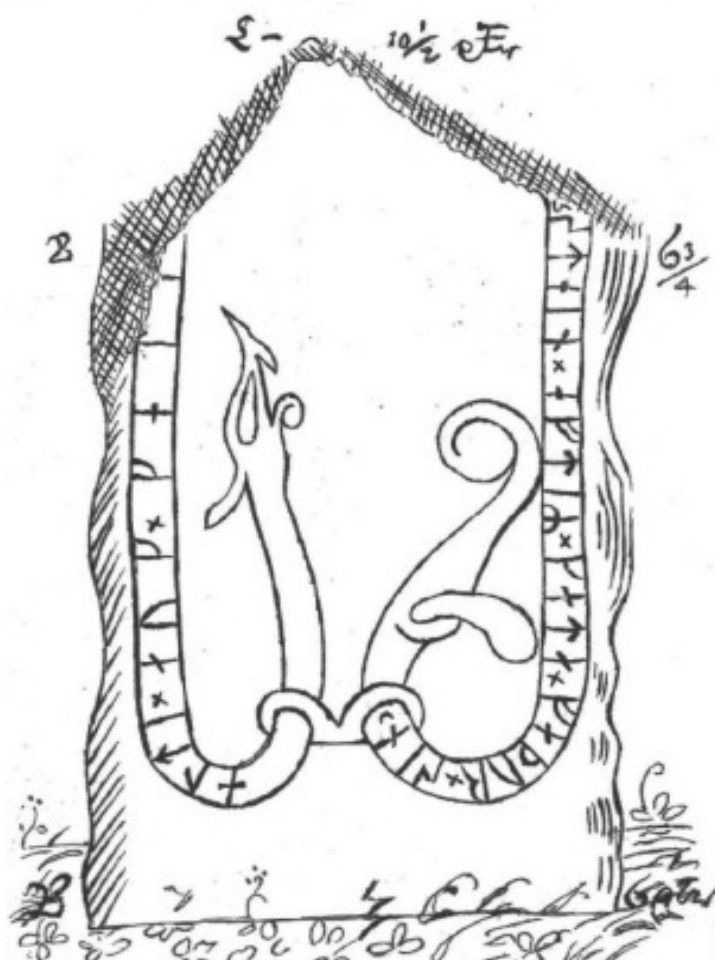
Literatur: L. 1320. — Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet 8, utskriften 5. — Peringskölds samlingar, VIII bandet. — Fahlé Burman, *Triga Supplementorum ad Runographiam Sviogothicam, Nova acta reg. soc. scientiarum Ups.*, V, 1792, p. 313. — A: Ahlqvist: *Ölands Historia*, II, 2, s. 213.

I södra ändan af Mörbylånga socken är en af Ölands berömda fornborgar belägen, helt nära Borgby by, som har sitt namn efter borgen. I närheten af denna har varit rest en nu försvunnen runsten, som aftecknades af Rhezelius år 1634. Vi hafva här pl. VI, fig. 5 reproducerat hans teckning i utskriften af *Monumenta Runica*. Vidare fins ett träsnitt af denna runsten i 8:e bandet af Peringskölds samlingar på k. Biblioteket i Stockholm. Detta träsnitt tillhör den samling, hvaraf största delen är utgifven i Göransons Bautil och har alltså tillkommit 4 eller 5 årtionden senare än Rhezelii teckning.

¹ Andra exempel anföras af R. v. Liljecron, *Der Runenstein von Gottorp*, Kiel 1888, s. 12 ff. — Liljegren upptager under rubriken »parvis resta stenar» endast tillhuggna runstenar (»runstoder»), men han har å andra sidan under denna rubrik sammanfört olikartade ting. L. 1580—5 äro låga hällar, som varit resta vid ändarna af en liggande kistlockliknande grafsten, men dessa böra skiljas från sådana tvillingstenar som Resmostenarna, hvilka utan tvifvel varit resta fristående bredvid hvarandra, liksom fallet är med de nyss omnämnda tvillingstenarna L. 690 och 691, hvilka ännu befinna sig orubbade der de restes.

² I ofvan s. 40 omnämnda berättelse till riksantikvarien Liljegren.

³ Liljegren har felaktigt ansett dessa stycken tillhöra olika stenar; Ahlqvist säger uttryckligen, att de voro fragment af samma sten.

Platsen, der denna runsten stått, kan icke fullt noggrannt bestämmas med tillhjälp af tillgängliga uppgifter. Rhezelius säger om den i konceptet af sina »Monumenta», att den stod »på vestra landborgen¹ öster om Borgby vid vägen och vände inskriftsidan mot vester». I utskriften liksom hos Peringsköld säges stenen stå på »landborgen vid Borgby borg.» Borgen ligger vid kanten af den här ganska höga landborgen, och nedanför denna något längre i norr ligger Borgby by. Landsvägen går fram ett litet stycke öster om borgen. Runstenen har således stått någonstädes öster om borgen. Men om den stått öster eller vester om vägen är icke klart i Rhezelii uppgift.²

Rhezelii teckning visar, att stenen redan 1634 var stympad; öfre delen saknades. För den ännu kvarstående delen uppgifver Rhezelius följande mått: höjd $10\frac{1}{2}$ qvarter (= 1,63 m.), största bredd $6\frac{3}{4}$ qvarter (= 1 m.). Det har alltså varit en ansenlig bautasten, som, då den var oskadad, egt full manshöjd. Stenarten var enligt Rhezelius röd mosten (= Ölands kalksten).

Träsnittet hos Peringsköld visar oss stenen i samma skick som Rhezelii teckning. Enda skilnaden är, att enligt det förra stenen har en lång spricka och synes färdig att falla sönder. Hur länge den ännu stod upprätt efter det teckningen, som legat till grund för träsnittet, togs, är icke känt. På Ahlqvists tid var stenen försvunnen.

Skriften på Borgbysten säger Rhezelius vara klar, och han läser sålunda:

††† × ††† × ††† — — — — — †††† × †††† × †††† × †††† × †††.

5 10 15 20 25 30

alti × auk × keti — — — — — stein × eftir × kata × faþur × sin.

Träsnittet hos Peringsköld öfverensstämmer i hufvudsak härmed, och endast smärre skiljaktigheter finnas, hvilka vi vilja påpeka.

Såsom skiljetecken har den af oss reproducerade teckningen öfverallt ett litet kors, träsnittet deremot en punkt. Hvilket som varit det rigtiga är svårt att afgöra. Rhezelius är i fråga om skiljetecknen oense med sig sjelf, ty på konceptets teckning, som är utförd i mycket liten skala, har han ett litet kors i slingan vid venstra kanten, men en punkt öfverallt i slingan till höger.

9:e runan är hos Rhezelius †, men enligt träsnittet †. — Den följande runan (10) är på Rhezelii teckning i utskriften ett †, som förlorat sin öfversta del, men af hvars kännestreck ännu spetsarna finnas kvar; på träsnittet fins här endast en ofullständig staf utan spår af kännestreck, och detta torde vara det rätta, ty Rhezelii koncept öfverensstämmer härmed. Rhezelius har här, såsom på några andra ställen, vid kopieringen velat förbättra sin ursprungliga teckning.

¹ Så kallar man den vestra höga kanten af kalkberget, hvilket på midten af Öland går ända upp i dagen. Östra landborgen är deremot en grusås (gammal strandvall), som löper parallelt med kusten på ett litet afstånd från densamma.

² Då inskriften var vänd mot vester, förefaller det sannolikast, att stenen stått öster om vägen, så att inskriften varit synlig för de vägfarande. Vägen har utan tvifvel gått fram i forntiden der den ännu går, och de flesta runstenar på Öland, som ännu stå på sina ursprungliga platser vid allmänna vägen, vända inskriftsidan mot de vägfarande. Detta är fallet med Säbysten i Segerstads socken och de begge Bågbystenarna i Gärdslösa socken. Men man har också exempel på motsatsen, nämligen att en runsten är ställd med den inskriftlösa sidan mot vägen, nämligen vid Bjerby bro i Runstens socken. Det är därför också möjligt, att Borgbysten stått vester om vägen och vändt inskriftsidan mot borgen.

17:e runan är hos Rhezelius † (i *eftir*), på träsnittet |; det förra torde vara det riktiga, då vi hafva † i det föregående *stein*.¹

31:a runan är runan för *s*, som hos Rhezelius har formen ꝛ (liksom i *stæin*). På träsnittet har deremot denna runa formen ʒ.

Liljegren har i *Runurkunder* betecknat början af inskriften som ofullständig; han har uppfattat de fyra runorna †††| som slutet af ett sammansatt namn.² Man skulle också vänta, att inskriften börjat närmare det ornamentala bandet, som omsluter slingan; här är ett tomrum med plats för 3 eller 4 runor. Men då Rhezelius betecknar inskriften som tydlig och hvarken han eller teckningen hos Peringsköld har någon antydning om, att stenen är skadad på detta ställe eller att der funnits några lemningar af runor, anser jag det vara sannolikast, att de fyra runorna i början af inskriften utgöra ett fullständigt namn. Något namn *Alti* eller *Aldi* är visserligen icke förut känt i Norden, men på en icke publicerad gotländsk runsten, som för några år sedan upptäcktes vid Boge kyrka,³ förekommer ett namn *altuifr*, som förmodligen skall läsas *Aldwifr*, och här af kan det namn vi hafva på Borgbysten vara en förkortning: *Aldi*.⁴

Det andra namnet, af hvilket endast början är bevarad, har kanske varit, som Rhezelius antagit, *Kætill*.

Namnet på fadern, efter hvilken stenen är rest, är i runskrift ꝛ†††. Detta kan vara acc. af ett namn *Káti*, eg. bestämda formen af adj. *Kátr*. Lundgren, *Personnamn från medeltiden*, s. 149, anför bevis för tillvaron af ett dylikt namn.⁵

Fonetisk transskription: *Aldi auk Kæ(till, þæin létu ræisa þensa) stæin æftir Káta, faþur sinn*.

Öfversättning: »Alde och Ketil(, de läto resa denna) sten efter Kâte, sin fader.»
